

A történeti Magyarország patikáinak elnevezései...

† Csanád Vilmos

Jelen közlemény Csanád Vilmos „A történeti Magyarország patikáinak elnevezése és alapítási évei” című, a Savaria A Vas Megyei Múzeumok Értesítője 17–18. kötetében 1983–1984-ben megjelent tanulmányának rövidített változata. Újraközlésre előkészítette és szerkesztette dr. Szigetváry Ferenc

Cégek, címerek, jelvények, szimbólumok és a gyógyszerészet

Nemzetiségeknek, fejedelmeknek, hősöknek, kiemelkedő személyeknek, népeknek, országoknak a történelmi gazdasági és társadalmi fejlődés folyamán szükségük volt ismertető jelekre, melyekből első megpillantásra látni lehetett, mit jelképeznek. Az iparosoknak és kereskedőknek is voltak figyelmet keltő, áruvásárlásra ösztönző szimbólumaik. Az írás-olvasás csak lassan terjedt (még ma sem vált az emberiség közkincsévé!). Így az írott szövegnél beszédesebbek voltak, a figyelmet jobban felkeltették a különféle képes és plasztikus ábrázolások. A figyelem felkeltésére jó lehetőséget adtak a környező világ képei, tárgyai, növények, állatok, pajzsok, szobrok, táblák és jelentést hordozó szimbólumok. Ezekre sokféle anyagot (fa, fém, kő, papír stb.) használtak fel.

Magyarországon az Árpádok korában a személyt eltakaró páncél elterjedésével jelennek meg címerek, pajzsba foglalt jelvények, a megkülönböztető zászlók. A XIV. századtól polgárainknak is vannak mesterségükről tanúskodó pajzsai. A XV. században *Zsigmond* és *Mátyás* idejétől utazóink megismerkednek Nyugattal, ennek következtében nálunk is elterjednek az európai jelvények, címerek, kereskedelmet, céhmesterséget jelentő szimbólumok. Cégér szavunk 1470-ben már használatban van. Történelmi etimológiai szótárunk szerint (=quod est signum) foglalkozást jelentő jelképes tárgy (vö. a német zeigen = mutatni igével). Mint érdekességet megemlíthetjük, hogy a szót a büntetőjogban is használták (cégéres). A bűnös nyakába bűnjelet akasztottak, amelyből (rajz stb.) látni lehetett, milyen vétséget követett el. „Jó bornak nem kell cégér” szólásunk is bizonyítja a cégér szó jelentőségét. A reklám szavunk francia eredetű (1860-ban *Jókai* már használja), hírverést, figyelmeltetést jelent.

A különféle szakmák, foglalkozások szimbólumait már az ókortól kezdve felhasználták tájékoztatás céljából. Ezek a megkülönböztető jelek korokként, országokként születtek, de vándoroltak is egyik országból a másikba.

A sienai vargák kápolnájukban (1338) kőből faragott címerüket helyezték el. (1. Bertényi, 16 l.) (bőr, rajzeszközök, ár). Nálunk a saru, a magas sarkú női cipő a vargát, a kifüggesztett csizma a csizmadiát, a gyalu az asztalost, a patkó a kovácsot, az ökörfej a mészáros, az olló a szabót, a percc a péket, a hordó a kádárt, a réztányér a borbélyt, a szalmaköteg a kocsmáros, a zászlóikra stb. címereiket, jelvényeiket figurális ábrázolással keretezve kifaragták, részózták, ráfestették, védőszentjeik képeivel is díszítették. A céhszervezet megszűntével 1872-ben ipartársulatokat, majd ipartestületeket szerveztek, de a jelvényeiket továbbra is megőrizték, áthagyományozták. A

magyar mészárosok céhük zászlajára jelvényük, a bárd mellé *Szent László király* alakját is odafestették.

Nem lesz felesleges, ha a XVIII. században létesített néhány budapesti vendégfogadó nevét is megemlíthetjük: Arany Sas, Fehér Rózsa, Fehér Ló, Arany Hajó, Elefánt, Tigris, Magyar Király. Ezekből az elnevezésekből (a fűszerek, materialisták is adtak nevet üzleteiknek) láthatjuk a névadás módját, de azt is, hogy egy szakma, foglalkozás szimbólumai, elnevezései hatottak más szakmára is; elég sok hasonlóságot, megegyezést találhatunk (1. Bogdán István: Régi magyar mesterségek, Magvető 1973.).

Nézzük meg a régiek gyógyszerési szimbólumait. Ezek közt már az ókorban is nagy szerepet tölthettek be a növények és az állatok (totem-állatok). Az oroszán az állatok királya, erőt, bátorságot, vitézséget jelképez. Gyakorivá vált ábrázolása címerekben éppúgy, mint az alábbi állatoké is: A sas az ég tekintélyes madara (a rómaiak hadijelvénye sok ország szimbólumává lett). A szarvas, a strucc a gyors mozgás állatai. A kígyó minden évben leveti bőrét, az élet megújulásának jelképe, de az okosság, miként a holló. Kedvelt állat volt az egyszarvú, a képzelet szülte csodalény, homlokán nőtt szarvával, a medve, az elefánt, a mesebeli griff, a hatyú, a gólya a tavasz és a gyermekáldás madara, a rák, a pelikán.

Németországban (azért említünk német példákat, mert a magyar patika elnevezéseket a nagyrészt német származású patikusaink hazai mintára honosították meg) már a reneszánsz korában van Adler-, Löwen-, Hirsch-, Einhorn-, Schwanen-Apotheke, Apotheke zum Goldenen Greif-, zu Weissen Bär. A kígyóról, hollóról, gólyáról, struccról, páváról elnevezett gyógyszertárak is gyakoriak.

A növények közül a szőlőfűrt, a rózsa, a borostyán, a búzakalász váltak szimbólummá: Rosen, Trauben-Apotheke stb.

Asclepios a gyógyítás istene volt a görögöknél. Szent helyein kígyókat tenyésztettek. A botra felfelé tekeredő kígyó az orvoslás máig elterjedt jelképe. Leánya, *Hygieia* az ábrázolásokban baljában csészét tart, melyből kígyót itat. A Bibliában is többször szerepel a kígyó, a rézkígyó. Az oroszán a kereszténységben magát *Krisztust* is jelentette, de attribútuma *Sz. Márk* evangélistának. *Sz. János* evangélistáé a sas. Ábrázolásaiban kelyhet tart a kezében, melyből kígyó emelkedik ki. Nagy divat volt a patikák elnevezésében az „arany” jelző használata (Arany Oroszlán stb.).

A görög-római mitológia istenei, azok kellei a gyógyszerészet állandó jelképeivé váltak. Már említettük *Asclepiost* és *Hygieiát*, a gyógyítás védőpatronusait. A gyógyítás istene volt *Apolló*, erőt, egészséget ad az embernek, *Hercules*, bajt elhárító isten, a hőforrások istene is, *Irisz* az istenek hírmondója, *Diana* istennő védelmet ad, *Minerva* a bölcsesség istennője, *Flóra* a virulásé, a tavaszé, *Auróra* a hajnal-

pír és a verőfényé, *Themis* az igazság és jogrend védője, *Urania* a csillagászat műzsája, *Fortuna* szerencsét hoz. A mérleg a gyógyszerészet gyakori szimbólumává vált, éppúgy mint több ezer évvel ezelőtt a mozsár a benne lévő törővel. Az említett istenekről és jelképekről a középkor végén patikákat neveztek el és ábrázolásukat felhasználták a díszítésekben is

A kései középkortól, a kereszténység megszilárdulásáról kezdve Ó- és Újtestamentumi alakok, fogalmak, majd keresztény szentek, mártírok, patrónusok lesznek a patikák külső és belső díszítéseinek ihletőivé és névadóivá. Gyakori a Szentháromság, Teremtő, Jézus Krisztus, Szentlélek, az Angyal, Mihály, Rafael, (héber szó jelentése: az Úr gyógyulást hoz) elnevezés. Csillag, ez vezette a mágusokat napkeletről Betlehembe, – *Salamon*, az ótestamentumi bölcs király, *Szűz Mária*, *Szent Anna*, *Szent József*, *Keresztelő Szent János*, az apostolok, az evangélisták, *Mária Magdolna* (patika-edénnyel ábrázolták); a későbbi szentek és mártírok mind-mind célszerűnek kínálkoztak a gyógyszertárak díszítésére és elnevezésére. *Sz. Kozmának* és *Sz. Damjának* (az orvosok és gyógyszerészek védőszentjei) ábrázolását számtalan miniatűrön, festményen, freskón, plasztikában, grafikában láthatjuk. *Kozma* urinálét, *Damján* kenőcsvezélgelyt és spatulát tart a kezében. Nagyon sok patikát neveztek el szentekről: *Mártonról*, *Györgyről*, *Rókusról*, *Miklósról* inkább görög vallásúak körében és nevérről elnevezett helyiségekben. Még sokáig sorolhatnánk a keresztény szentekről elnevezett patikákat, hiszen segítségükben sokan hittek. Sok gyógyszertárat neveztek el elvont, vallásos fogalmakról. A betegeket a hit, remény élteti, de szükség van kegyelemre, segítségre, türelemre, békére, szeretetre. A kereszt a megváltás, a korona a boldogság jelképe. A gránátalma az irgalmas betegápoló szerzetesrend jelképe volt, ezért nevezték el patikáikat „Gránátalmá”-nak.

A XV. század második felében a fejlődő élettel fellendül a városi kultúra. Ebben az időben már nagy gondot fordítanak patikák létesítésére; és szép berendezésükre. Nemcsak a belső bútorzat és felszerelés a fontos. A jelképek (freskók, szobrok, díszek, fafaragások) a belső helyiségekben szem elé tárják a valamikor a patikaládákra rajzolt régi szimbólumokat, de új elnevezéseket, címeket, díszítéseket teremtenek, amelyek a ház falán, vagy a bejárat felett a pajzson, táblán, odaerősített rúdon láthatók. Ezeket a díszes kellékeket a járókelők érzékelik, hiszen fémből, fából, kőből stb. készültek és tetszetősek.

A XV–XVI. sz.-tól a német patikák ornamentikáiban gyakran látható olajfestményeken, freskókon, *Krisztus*, *Kozma* és *Damján*, *Sz. Mária*, *Mária Magdolna*, *Asklepios* botja, angyalok, a mozsár, növényi díszítések, napsugarak, csillag, kereszt, korona, glóbus, golyó. Néhány nyugati patika elnevezés:

Mohren Apotheke, Bayreuth (régebben Arany Griff) 1610; St. Martin Apotheke, Braunschweig XVII. sz.; Auge Gottes Apotheke, Chur, XIX. sz. elején; Einhorn Apotheke, Speyer, 1703.; Einhorn Apotheke, Darmstadt, XVII. sz. elején; Löwen Apotheke, St. Gallen, XVII. sz.; Löwen Apotheke, Dresden, 1740; Hirsch Apotheke, Halle, 1820; Apotheke zum Guldenen Mörsel, Nürnberg, XVI. sz.; Ap. zum Löwen, Pirna, XVII. sz.; Apotheke zum Nordstern, Stockholm, XIX. sz.; Apotheke zum Weissen Bär, Stock-

holm, XVII. sz.; Schwanen Apotheke, Worms, XVIII. sz. (Hein-Koning i. m. 29–31. l.).

A hazai heraldikánkban már a Mohács előtti időkben a címerképek realista ábrázolásukkal tüntek ki. Említsünk meg néhány címerképet, ezekből is láthatjuk, hogy a patika-elnevezésekre nálunk is mennyire hatással lehettek a heraldikai ábrázolások. Ezekben az ábrázolásokban a leggyakoribb emberalakokon kívül állatok szerepelnek.

A heraldikában legkedveltebb az oroszlán, de kedvelt a sas is. Az állatvilágból gyakran ábrázolják a kecskét, a medvét, a halat, a szarvast, a hollót, a pelikánt, a darut, a rákot, a kígyót, a gólyát, az egyszarvút.

Gyakran ábrázolják a növényvilágból vett címerképeket is: a babékoszorút, a búzaszálakat, a liliomot, a szőlőt, a virágokat, valamint az égitesteket, a sugárzó napot, a csillagot.

Régi városaink címereikben gyakran ábrázolták a bibliai és keresztény szenteket és vallásos fogalmakat (pl. *Szűz Mária*át Vác címerében, Kecskemét ősi pecsétjén *Szent Miklós* a védszent.)

Ne hagyjuk ki a képzelet szülte címerképeket sem, a griffet (a sas és az oroszlán kombinációját), a szárnyas oroszlánt (Velence címerében), a kétfejű sast, a sárkányt (a hajdúk arany sárkánya, hasán vörös keresztrel) stb.

Ezek a címerképek szinte kivétel nélkül mintát szolgáltattak Európában patika-elnevezésekre és jelvényekre. (Vö. Bertényi Iván Kis magyar címertan, Gondolat, Budapest, 1983. 32–44. l.), sőt a régi szimbólumok kínálkoztak a heraldikai megmintázásra.

A patikák elhelyezése, környezete, külső észrevehető tulajdonsága is ösztökélt patika elnevezésekre. Találhatunk ilyen elnevezéseket: „Felső”, „Alsó”, patika (helye a városban); a ház színéről elnevezett gyógyszertárakat („Zöld”, „Kék”). Nürnbergben paradicsompaticának neveztek el egy gyógyszertárat, mert az épület falán paradicsomot ábrázoló freskó volt. Voltak utcáról, térről elnevezett patikák is. De arra is van példa, hogy utcát neveztek el patikáról, Pesten a Kígyó utcát.

Számos patikát tulajdonosaik nevére emlegettek és neveztek el. Ennek hatása kereshető a német Hof-, Stadt-Raths-Apotheke elnevezésekben: korábbi gazdáik a hercegség, a város lehetett. A reformáció elterjedésével sok patika neve megváltozott. Protestánsok lakta területeken másra cserélik az erősen katolikus elnevezéseket. A XVII. századtól kezdve már több patika létesül. Az ókori szimbólumok, állatok, növények, antik mitológia, istenek, a tudomány, történelem, művészet, a kitáguló nagy világ, a polgárosodás fogalmi készletük az új elnevezéseket, de nem szűnnek meg a vallásos jelentésűek sem. Sok patikát neveznek el az illető ország történetének fogalomköréből. Az új világrészek felfedezése, távoli, egzotikus népekkel bonyolított kereskedelem, gyarmati cikkek, a gyarmatokon megismert állatok és növények, a messziről hozott gyógyszerek új elnevezésekre csábítanak: Szerecsen, Fekete Szerecsen, Indus, Római, Török, Mór, Mórok, Két Mór elnevezésre.

A XVIII. sz. közepétől tudatosan ragaszkodnak a patikák régi elnevezéséhez, védik ezeket és a hatóságok nem engedik, hogy ugyanabban a városban mások azonos névvel nevezzék el gyógyszertárukat.

A szerzetesrendek, kolostoraik mellett sok helyen infirmáriumokat is létesítettek, és ezzel együtt gyógyszereket is

készítettek. A gyógyszereket a rendi orvosok és a melléjük rendelt fráterek állították össze. Első királyaink idejében már voltak ilyen kolostorok nálunk. A Szent Lázár rendnek Magyarországon már 1200 körül voltak kórházai, öltözetükön zöld keresztet viseltek. A templomosok *III. István* idejében foglalkoztak betegápolással. Ruhájukon vörös kereszt volt. A johanniták, vagy ispotályosok *II. Géza* korában telepedtek le, betegeket ápoltak. Ruhájukat fehér kereszt ékesítette. A német lovagrend is ápolta nálunk betegeket *II. András* idejében. Nem ok nélkül emlegettük a szerzetesrendek különböző színű keresztjeit, mert a jelzőskereszt megnevezést fellelhetjük későbbi patika elnevezéseinkben.

A szerzetesek, lovagrendek kolostori gyógyszertárain kívül országunkban városi gyógyszertárak is voltak. Budán már 1303-ban volt „Városi” gyógyszertár (*Orient* I. M. 35. 1.). Egy 1494-ből származó oklevél említi a nagyszombeni városi gyógyszertárat (*Orient*, 48. 1.), 1500-ban Pozsony és Brassó is büszkélkedhetett gyógyszertárral (*Orient*, 51. 1.). Erdélyben a XVI. sz. elején 3 (*Orient*, 53. 1.), a XVII. sz. végéig hat nyilvános gyógyszertár működött (*Orient*, 149. 1.). Nagyszombenben a XVII. sz. végéig hat patika létesült. A lőcsei, kolozsvári patika alapítása a XVI. sz. elejére esik. [*Carl Frederking*: Grundzüge der Geschichthe der Pharmazie, Göttingen, 1874. c. művében (19.1.) említi, hogy Oroszországban az első patikát Moszkvában nyitották meg a XVI. sz. végén. Később Nagy Péter cár szorgalmazta patikák alapítását. 1701. és 1713. között nyolc patika létesült Moszkvában.]

A XVI. sz. után a patikáink lassan szaporodnak, de főuraink is állítanak fel házi patikákat (*Szigetváry F.*: Különböző tulajdonviszonyú patikák felállítása ...).

A XVI.–XVIII. században a jezsuiták és az irgalmasok több patikát alapítottak nálunk is. A jezsuiták 1561-ban jelentek meg az országban. 1700-ban 36 rendházuk, 1773-ban, feloszlásukkor 52 rendházuk és 1000-nél több rendtagjuk volt. A jezsuiták jelvényében JHS betűk olvashatók: Jesus Hominum Salvator = Jézus az emberek megváltója. Innen a sok Salvator elnevezésű patikánk. Az irgalmas rendet *Istenes Szent János* alapította Portugáliában. 1578-ban kaptak constitutiót. Szepesváralján már 1650-ben volt Gránátalma elnevezésű gyógyszertáruk.

A magyarországi gyógyszertárak elnevezései

A mi patikaelnevezéseinkre, mint már említettük, főleg a német elnevezések hatottak. Patikáink elnevezései nem mindig alapításukkor születtek. Alapításuk időpontjáról, nevükről a források, a feljegyzések sem mindig megbízhatók. Egymásnak ellentmondanak, egymástól eltérnek, hiszen sokszor csak a tulajdonosok közlésére támaszkodhatunk, hiteles, írásos dokumentum híján. Az elnevezések időpontjában is sokszor bizonytalanok vagyunk, gyakran a hiteles dokumentumokban sem szerepel, és idők folyamával egyik-másik patika neve meg is változott.

a) Patikáink alapítása, elnevezése 1875-ig

A régebbi patikaelnevezések között leggyakoribbak az állatnevek. Egyszarvú, Arany Egyszarvú, Kígyó, Arany Kígyó, Fehér Kígyó, Zöld Kígyó, Oroszlán, Arany Orosz-

lán, Fehér Oroszlán, Két Oroszlán, Sas, Arany Sas, Fehér Sas, Fekete Sas, Szarvas, Arany Szarvas – kevesebb a Medve, Fekete Medve, Galamb, Hattyú, Gólya, Holló, Fekete Holló, Pelikán, Arany Pelikán, Rák, Vörös Rák, Sólyom elnevezés.

Az antik mitológiai fogalmak közül leggyakoribb az Aesculap, Hygeia, Diana, Minerva. Más istenek és istennők csak elvétve fordulnak elő az elnevezésekben: Flóra, Fortuna, Pallas Athéne stb.

A bibliai hagyomány a következő elnevezéseket sugallta igen sokszor: Szentháromság, Isteni Gondviselés, Isten Szeme, Teremtő, Jézus Krisztus, Salvator, Megváltó, Jó Pásztor, Szentlélek, Angyal (Szent Mihály), Órnagy, Védangyal stb. Gyakorik az Újtestamentumi szentekről, apostolokról, különösen Szűz Máriáról elnevezett patikák (Isten Anyja, Segítő Mária, Boldogságos Szűz Mária stb.). A vallásos szimbólumok közt a Kereszt, Arany Kereszt, Fehér Kereszt, Szent Kereszt, Csillag, Korona, Arany Korona stb.

A keresztény szentek, mártírok, patrónusok közül sok patikát neveznek el: Szent Antal, Szent György, Szent Miklós, Szent Rókus stb.

Az elvont, vallásos fogalmak közül a Szeretet, Igazság, Remény szerepel legtöbbször patikaelnevezésként.

A környezet adta elnevezések között a Városi fordul elő legtöbbször. Figyelmet kelt három bányászvidéken a Bányász nevű gyógyszertár.

Már a XVIII. századtól vannak *magyarságtudatról*, *hazaszeretetről tanúskodó elnevezéseink*: Magyar Címer, Magyar Korona, Magyar Király. Sok patikát neveztek el magyar szentekről, Szent István, Szent Imre, Szent László, Szent Erzsébet, Szent Margit, Patrona Hungariae, Magyarország Védasszonya. Mátyás Király patika is gyakori. Találunk ilyen elnevezéseket is: Heves Megye Címere, Székely Címer, Nádor, Széchenyi, Tinódi, Vörösmarty, Batthyány. Meglepő az I. Béla, II. Lajos, III. Károly, Korányi, Balassa elnevezés. Említsünk meg néhány, a Habsburgok iránti tiszteletet eláruló elnevezést is: Császári Sas, Fekete Sas, Római Császár (ilyesféle sok van a kiegyezés, millenium után).

Az egzotikus népek kevésszer ihlettek patikaelnevezéseket: Mór, Szerecsen stb.

b) Patikáink elnevezése 1875 után

A XIX. század utolsó negyedében újszerűséget, változást tapasztalhatunk a patika elnevezésekben.

Az állatnevek bővülnek (Turul Madár, Fehér Galamb, Hangya, Phoenix, Rökkant Sas, Arany Lepke). Az ókori, antik mitológiai fogalmak közül Fortuna, Sanitas, Viktoria, Urania, Sabina, Kleopatra, Globus, Lotus (Hévízen), Pallas Athene is adtak nevet patikáknak.

A bibliai és keresztény elnevezések között is akadnak újszerűek: Illés Próféta, Szent Család, Három Király, Jézus Szíve, Szent Endre, Szent Keresztény, Szent Lajos, Szent Flórián, Liziói Szent Teréz, Munkás Jézus (Szabadka 1940).

Elvont fogalmak is adnak nevet: Viktória, Szabadság, Caritas, Glória, Sanitas, Humanitas, Szeretet, Béke stb.

A környezet, elhelyezést eláruló elnevezések szaporodnak, ilyenkor a történeti hagyomány is ihlet: Opera, Aréna, Faszor, Alkotás, Danubius, Múzeum, Nyugati, Teleki, Kele-

ti, Belvárosi, Aquincum, Statisztika, Országház, Lipótvárosi stb. (az utóbbi elnevezések mind Budapesten).

Kitágul a magyar történelemből, mondavilágból vett elnevezések és a magyar ságtudatot valló elnevezések köre: Csaba, Csaba Vezér, Turul Madár, Csodaszarvas, Árpád Fejedelem, Lehel Vezér, Gizella, Szent Gellért, Hungária, Hunnia, Pannonia, Kettős Kereszt, Báthory, Bocskai, Thököly, Zrínyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc (hamvai hazahozatalakor). Baththyány Herceg. A reformkor és a szabadságharc nagy alakjairól is neveztek el patikákat: Széchenyi István, Kossuth Lajos (igen sok!), Baththyány, Wesselényi, Klauzál, Bem, Damjanich. A kiegyezés kora tükröződik az Andrássy Gyula, Deák Ferenc, Baross, Podmaniczky elnevezésekben Magyar trókról is neveztek el patikákat: Pázmány Péter, Mikés Kelemen, Bessenyei, Csokonai, Kazinczy, Garai, Petőfi, Arany (kettejükéről különösen a Petőfi-centenárium után), Jókai Meglepe a Toldi Miklós elnevezés.

A történelmi személyek nevének kiválasztására a környezet, elhelyezés is hatott. Az I. világháború idejéről tanúsodik a Vaskereszt, Két Honvéd, Vörös Kereszt, Vilmos Császár, Rokkant Sas elnevezés.

Az irredentizmusnak, a nacionalizmusnak is nyomai vannak az elnevezésekben: Hargita, Kárpátalja, Nagymagyarország, Nemzeti Zászló, Apponyi Albert.

Említésre méltó a Lutherről, Calvinról elnevezett két patika.

IRODALOM

- 1 A, Adlung, A-Urdang, G.: Grundriss der Geschichte der deutschen Pharmazie. Berlin. 1935. – 2. Baradlai-Bársony A magyarországi gyógyszerészet története. Bp. 1930 – 3. Bertényi Iván: Kis magyar címertan. Gondolat, 1983. – 4. Bogdán István. Régi magyar mesterségek. Magvető, 1973. – 5. Budapest felszázados fejlődése 1873–1923. Bp. Székesfőv. Stat. Közl. 1925. – 6. Budapest története. Akad. Kiadó, 1973–1980. – 7. Csaplovics János: A Magyarországi Patikákról. Tudományos gyűjtemény II. Pest. 1822. – 8. Czagány István: A budavári Arany Sas gyógyszer-tár. Műemlékvédelem. XI. 1967. évf. 3. sz. – 9. Dann G E Einführung in die Pharmaziegeschichte. Stuttgart. 1975. – 10. Egészségügyi Minisztérium Évkönyve. 1972 1973, 1980, 1981 – 11. Frederking C.: Grundzüge der Geschichte der Pharmazie Göttingen, 1874, – 12. Gaude, W. Die alte Apotheke. Leipzig, 1979. – 13. Gecsei Lajos: Patikák, patikáriusok 1770–1850. Békéscsaba, 1976. – 14. Gortvai György: Az újkori orvosi művelődés és egészségügyi története. Akadémiai Kiadó. 1953. – 15.

- Gyógyszerészek Évkönyve Zsebnaptár. VIII. évf. (szerk. Karlovsky Gejza, 1896). – 16. Gyógyszerészek Évkönyve. (Koritsánszky Ottó, Löcherer Tamás, 1942.) – 17. Gyógyszerészek Naptára (Schédy Sándor, 1863-tól.) – 18. Gyógyszerészek Zsebnaptára (Varságh Zoltán, 1889-től) – 19. Haeufler: Buda-Pest... Skizzen von Ofen und Pest, Emmich, 1854. – 20. Hein, W H.-Koning, D. A.: Bildkataloge zur Geschichte der Pharmazie. Stuttgart, 1969. – 21. Illés László: Magyar- és Erdélyország összes gyógyszerészeinek névtára Vác, 1874. – 22. Illyefalvi L.: A székesfőváros múltja és jelene számokban. Bp. 1934. – 23. Illyefalvi L.: A hatvanéves Budapest. Bp. Sz. Stat. Hiv. 1933. – 24. Jankovich, A.: Pest und Ofen in... medizinischer Hinsicht. Buda. 1838. – 25. Klasz Pál: Magyarország egészségügyi személyzetének statisztikája 1878–1897-ig. 1899. – 26. Körösi József: Pestvári Statiszt. Évkönyv. 1873. – 27. Linzbauer: Statistik des Medizinalstandes... von Ungarn. Braumüller, Wien, 1859. – 28. Linzbauer: Codex sanitario-meddizinalis Tom. I-III. Buddha, 1852-1861. – 29. Magyar Művelődéstörténet Franklin é. n. – 30. Magyar Statisztikai Zsebkönyv. – 31. Magyar-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek I-IV. Bp. 1929–1940. – 32. Nékám Lajosné: Régi magyar patikák. Corvina, 1971. – 33. Oláh Gyula: Az egészségügyi személyzet és a gyógyszertárak statisztikája Magyarországon 1875. évről. Légrády, Bp. 1876. – 34. Orient Gyula: Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története Kolozsvár, 1926. – 35. Peisner Ignác: Budapest a XVIII. században. Bp. 1900. – 36. Pintér Pál: Budapest... gyakorló orvosaink és állatorvosaink névsora, továbbá a gyógyszertárak jegyzéke Bp. 1902. – 37. Seiz, Johann Christian: Feldmanns Wegweiser durch Pest und Ofen. Pest, 1859. – 38. Rotschnek Emil: A Debrecen-Biharmegyei Gyógyszerész Testület... története. Debrecen, 1882 – 39. Ryslav, Kurt: Materialien zur Geschichte der Apotheken... in Burgenland. Eisenstadt, 1979. – 40. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Adattára – 41. Szántó József: Egészségügyi kalauz, vagyis Magyarország összes orvosai, állatorvosai és gyógyszerészeinek statisztikája, cím és névkönyve. Bp. 1882. – 42. Szel Tivadar: Egészségügyi Statisztika Bp. 1930. – 43. Szigetváry Ferenc: Különböző tulajdonviszonyú patikák kialakulása Vas megyében a XVI-XVIII században. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője. 11–12. kötet (1977-78). 13–14. kötet (1979–80). 15–16. kötet (1981–82.) – 44. Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok. Bp. 1935. – 45. Vida Mária: A budavári Arany Sas patika. Bp. 1974. – 46. Vida Mária: Történelmi és iparművészeti értékű berendezések magyarországi topográfiája. Communicationes de Historia Artis Medicinae 71–72/1974 – 47. Zalai Károly: A gyógyszerrel kapcsolatos tevékenységek és intézmények történeti fejlődése (Orvostört. Közl. 1974. 71–72.)

† V. Csánád: *The denomination of pharmacies in historical Hungary.*

HOMEOPÁTIAI SZAKKÉPZÉS

Homeopátiái szakképzés indul az **Osztrák Homeopátiái Egyesület** oktatási programja szerint és előadóival, a **United Way-Mentál** és a **Vita Natura Alapítvány** szervezésében, orvosok, gyógyszerészek és felsőfokú egészségügyi végzettségűek részére.

A képzés 3 éves – 160 óra elmélet és 160 óra gyakorlati blokkból áll.

Bevezető elméleti előadás: 1993. március 19–21-én.

Jelentkezés, részletes tájékoztatás: írásban és telefonon március 16-ig

Cím: Szeged, Eszperantó u. 1. – 6724

Telefon/fax: 62/324-824

Helleborus niger L.